

כאיל תערוה

פנינים על פרשיות השבוע וענינה דיומא

מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מספריו הק' ומכתבי תלמידים

גליון 55 כי תבא תשע"ד

מתורת הפרשה

וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב. (כי תבוא כ"ו, ה)
וכתב רש"י ענייה לשון הרמת קול. ויש להבין האם הכוונה שירים את קולו ביותר, והנה בסוטה (דף ל"א) איתא דצריך קול רם, ואיתא בירושלמי סוטה (פ"ז ה"ב) ומובא בטור אר"ח סי' קכ"ח סי"ד וע"ש במ"ב לגבי נשיאת כפים דקול רם היינו קול בינוני מרומם שבקולות, ר"ל משובח ונעים. ואמר לי מו"ר מרן הגראי"ל שליט"א בזה סברא נפלאה, דהנה איך משמע מלשון ענייה שהוא קול רם, ואלא דיש בזה ב' ענינים, אמירה הוא מושג עצמי, ואפשר לומר לעצמו, אבל ענייה אינו אלא לחבירו, והגם דכאן עונה ואומר כלפי ה' אבל צורת הדיבור וגובהו הוא גובה הדיבור של עניית דברים לחבירו ולקהל, והוא קול רם, והבן (טובים מאורות עמ' מ"ו).

השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב

ודבש (כי תבוא כ"ו, ט"ו)

וברש"י וירא (י"ח, ט"ז) כתב "וישקיפו על פני סדום - כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כ"ו ט"ו) שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת רוגז לרחמים". ושמעתי ממרן הגאון רבי אי"ל שטיינמן שליט"א שהעיר מדברי הנפש החיים פ"ד סוף פ"ד שהביא שם דברי התנא דבי אליהו פ"ח וז"ל "ואמר שם עוד כל זמן שישראל עוסקין בתורה ועושין רצון אביהם שבשמים הקב"ה בעצמו נפנה אליהם לברכה שגא' השקיפה ממעון קדשך וכו' וברך את עמך, עכ"ל, ולכא' קשה דמאמר זה סותר למאמר ברש"י שלפנינו, וביאר שכשם שגדול כח מתנות עניים שהופך מידת הרחמים לרוגז כן כח התורה להפוך מידת רוגז לברכה, משא"כ שאר השקפה שבתורה שאין בו כח להפכו לטובה (ויאמר אברהם עמ' ע"ו).

ארור מקלה אביו ואמו ואמר כל העם אמן (כי תבוא כ"ז, ט"ז)

כתבו התוס' בכתובות דף פ"ו ע"א (ד"ה פריעת בע"ח) דאע"פ דאין כופין על מצות כיבוד אב שמתן שכרה בצידה, מ"מ היכא דאיכא קלון האב כייפין להו, ואפשר לפרש דבקלון איכא נמי ארור מקלה אביו ואמו כמבואר ברמב"ם ושו"ע יו"ד סימן רמ"א, ויתכן דהוי כאיסורא שכופין ע"ז. ואע"ג שכתבו התוס' ב"ק דף פ"ב ע"ב דאי בעי למיקם בארור לא מיקרי עבריינא, הא במנחות דף ס"ד ע"ב כתבו דארור בו נידוי בו קללה ולפ"ז אסור, ועל איסור הוא מחויב להוציא ממנו, ולפ"ז באופן שיהיה קלון מחוייב אף להוציא ממנו שולו דהוי איסור, וצ"ע לדינא (אילת השחר בבא קמא דף קי"א ע"ב ד"ה והנה במש"כ).

[א"ה, והעירו לרבנו במה שתמה מתוס' ב"ק שבארור לא נחשב עבריינא, דשם מיירי רק בארור דרבנן שלא ילמד חכמה יוונית, אבל בארור מה"ת ודאי הוי איסור, ופתח רבנו את ספר חפץ חיים בפתיחה במנין הארורים, ושם הביא הח"ח מהרבינו יונה דהעובר בשאט נפש על הארור הרי זה מומר לכל התורה כולה. וע"ע בס' קבא דקשייתא שאלה מ"ב דלמד מדברי התוס' דבכל ארור אין איסור כלל, וצ"ע (אעלה בתמר קו' ב'').]

ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה. (כי תבוא כט, ג)

כתב רבנו שליט"א בהקדמה לספר אור השנים להגאון רבי אריה ליב עפשטיין בעל הפרדס זיע"א [שהוציא לאור מחדש] בתו"ד: ויש להביא בזה הערה קצרה עד כמה מעשה המצות, ואפ"י מעשה מצוה אחת, עושה שינוי לגמרי במדרגת האדם. איתא בנדרים דף ל"ב ב' ואמר רמי בר אבא כתיב אברם וכתוב אברהם בתחלה המליכו הקב"ה על רמ"ג אברם ולבסוף המליכו על רמ"ח אברם אלו הן שתי עינים, ושתי אזנים, וראש הגוייה. וז"ל התוס' שם, שתי עינים ושתי אזנים וראש הגוייה, שנימול ושמע וראה ושלט בעיניו ואזניו, שהמצות מפקחות את העינים והאזנים כדכתיב ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה, אבל הכא פי' אצל אברהם לא קחשיב לב, דהא כתיב ומצאת את לבבו נאמן לפניך וכרות עמו הברית וגזר על המילה, אלמא קודם המילה היה כבר לבו שלם לשמים. ומרש"י בדברים כ"ט פסוק ג' לא משמע כפירושם, דכ' וז"ל ולא נתן ה' לכם לב לדעת להכיר את חסדי הקב"ה ולהדבק בו עד היום הזה, שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי כמ"ש ויתנה אל הכהנים בני לוי, באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדתו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה ויאמרו לנו יום מחר לא לכם נתנה לנו נתנה, ושמוח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו' היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום. אבל מהתוס' לא משמע כפירוש"י, אלא דאז ראה עליה בקיום המצות מעשיות, דלכן שפט שמדרגתם עכשיו לעומת קודם היא בבחינת שלא נתן להם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה.

ואם נרצה להשוות פי' התוס' לפירוש"י, אפשר שבזה שבאו לתבוע שגם להם ינתן ספר התורה, הבין מזה שכיון שעלו למדרגה כזאת ע"כ שעלו כבר במעשה המצות, כי בלי זה לא יתכן שיהיה להם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע, וממילא לא היו משיגים דרגא זאת לתבוע ולהצטרע על חוסר רוחניות.

וכן באברהם אבינו כל זמן שלא קיים מצות מילה, אע"פ שלא הי' מצווה ולא הי' שייך שיקיים קודם, מ"מ הא הי' חסר לו מצוה מעשית, ואע"פ שהי' לבו שלם להקב"ה מ"מ כ"ז שהי' חסר לא הי' יכול להגיע לתכלית שלימותו להיות לו עינים לראות ואזנים לשמוע, ורק בגמר עשית המצוה מעשית זכה לזה, ובדאי ע"ז שהמצוה הזאת נקנתה לו ע"י יסורין הזכ"י והעלייה עוד יותר גדולה, אבל יסוד הדבר הוא מה שעלה בקיום עוד מצוה זה הוא ששינה אותו לדרגת השלימות, אשר בלי זה לא הי' יכול להגיע למרות כל הבנתו וגדלותו.

יומא דהילולא דהסבא קדישא מרן רבי ישראל הכהן מראדין החפץ חיים זצוק"ל - נלב"ע כ"ד אלול תרצ"ג

רבנו מרבה לספר אודות הסבא קדישא עובדות והנהגות ששמע מעדים נאמנים, ובאחד הפעמים שהאריך לספר כמה וכמה עובדות, ואחד הנוכחים רמז שכבר הגיע זמן התפילה, אמר רבנו: **אתם חושבים שאנו סתם מספרים כאן עובדות על הח"ח, דעו לכם שכל עובדה ומעשה זה לימוד לדרכי החיים והמשך עוד לספר כהנה וכהנה.**

וכתב רבנו בהסכמתו לספר מאיר עיני ישראל: כבר התפרסם ספרי מאיר עיני ישראל ג' חלקים, בו מופיעים סיפורים מהנהגותיו של מרן החפץ חיים זצוקלה"ה. ובדורנו אשר צדיקים מועטים, ואנו זקוקים מאד לראות מהנהגותיהם ודבריהם של צדיקים מהדור שלפנינו, ואם בדורות שלפנינו כתבו על כמה צדיקים ספרים שלמים על אחת כמה וכמה זה נצרך לדורנו. ובכן תתברך על טוב מעשיך ותזכה שיהי' בזה זיכוי הרבים גדול, ובוה גם אתה וכל משפחתך תהי' מבורכים ברוחניות ובגשמיות. אהרן יהודה ליב שטינמן - כ"ד תשרי תשס"א בני ברק יצ"ו

רבנו אמר שלא זכה לראות את הח"ח, וכשנפטר הח"ח למד אז בבריסק, ורצה להגיע ללוויה של הח"ח, אך לא היה לו מעות לנסיעה רגילה ברכבת, רק לכרכרה בלי גגון, ואמו לא הסכימה שישע כך.

כולו נקי

אמר רבנו בדרשה: שמה שמרן החפץ חיים זצוק"ל זכה שספריו נתקבלו בכלל ישראל, באופן מיוחד מאוד, מה שלא הרבה זוכים לזה, ובפרט ספרו 'משנה ברורה' אשר נתקבל בתור פוסק אחרון, ואיך זכה לכוז סייעתא דשמיא? התשובה לכך היא, לפי שעשה הכל עם נקיות רק לשם שמים, בלי שום פני של נגיעות. [וראה עוד מה שהבאנו בזה להלן]

וגם בהנהגת הדור א"א לתאר כמה הוא הציל את כלל ישראל, אמנם היו הרבה צדיקים, הרבה גאונים, אבל מי נתן את החותמת על כל כלל ישראל, רק מרן החפץ חיים זצוק"ל.

שלא כפי הדור

עוד אמר רבנו: החפץ חיים נשלח לעולם על פי מה שאמרו חז"ל (יומא לח, ב) ראה הקב"ה שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דוד ודור' והוא זצ"ל לא היה כפי ערך הדור כלל, ולא לחינם אמר עליו הדיבוק שהוא בשמים נחשב כתנא קטן. שקידתו היתה נוראה פעם בא אליו בעל השרידי אש עם שאלה בענין קטלנית, והחפץ חיים השיבו להלכה, ומיד הוסיף ואמר לו: פנישיר רב איד דארף לערנין. ותיכף שקע בתלמודו. (מאחורי הפרגוד עמ' 407)

והביא רבנו ששמע בשם החזון איש זצ"ל שאמר על הח"ח שששים שנה למד תורה [לשמה] ואחר כך הפך למנהיג של כלל ישראל. [וראה מה שהבאנו עוד בענין זה בפרשת פנחס]

נוסח החפץ חיים בברכת כהנים

שמעתי מיהודי ישיש מכפר סבא ר' אלי' טובי ז"ל, שלמד אצל החפץ חיים בתחילת יסוד הישיבה בראדין [ראה עליו להלן] שהחפץ חיים נסע לאחר הפסח לוורשה לצורך הדפסת המשנה ברורה, ונודמן לו ליסוע עמו עד לידא, והחפץ חיים אמר בדרך הרי אצטרך לשהות בחג השבועות בורשה, ואיך אברך ברכת כהנים בהיגוי ליטאי, מאחר שמדברים שם בהיגוי פולני, אולי גם אני צריך לדבר בהיגוי זה, ורא"ט הנ"ל אמר לו שבספר מסוים כתוב שההיגוי של הפולנים הוא שיבוש ולא צריך לחשוש לזה, והחפץ חיים לא התייחס למש"כ בספר ההוא, ואח"כ נודע לו שמחבר הספר הי' משכיל והבין שמשום כך החפץ חיים לא התייחס לזה [ושמעתי מנכד החפץ חיים הר"צ זקס ז"ל שהחפץ חיים הי' אומר הרבה פעמים תיבת אתה מלעיל ולא מלרע, כדי להוציא מלב המשכילים] ולמעשה החפץ חיים בירך ברכת כהנים בהיגוי ליטאי. וידוע שההיגוי הליטאי קרוב מאוד למבטא התימני (אילת השחר פר' נשא).

שמו עליו משמים

והנ"ל סיפר שבאותה נסיעה הבחין בדבר פלא, דברוסיא לפני מלחמת העולם הראשונה הי' בכל פרשת דרכים צלב שהגוים היו משתחוים לו בעברם לידו, והחפץ חיים נרדם בנסיעה, ובדרך שהעגלה מיטלטלת הי' נע ראשו הנה והנה, אבל כשהתקרבו בסמיכות להצלב ראשו של החפץ חיים עמד ישר ולא זז כלום, ואחרי שעברו מקום של הצלב שוב נענע עם הראש, והכל הי' בתוך השינה, דשמו עליו משמים שלא יראה כמשתחוה לצלב ח"ו (אילת השחר שם).

סיום משנה ברורה

וסיפר הנ"ל שהשתתף בסיום של חיבור ספרי המשנה ברורה, והזמין החפץ חיים את כל האברכים מכולל קדשים ועוד שני בע"ב מבני המקום, וגם אותו שלמד בישיבה, והיה בסעודה דגים ובשר, סעודה שלמה. וכששאלו להחפץ חיים אם יתחיל לעשות חיבור על יורה דעה, אמר לכתוב על אורח חיים לקח לי שלשים ושש שנים, ומי יודע אם יש לי עוד שלשים ושש שנה. ובאמת נתקיים היוצא מפיו שחי אח"כ רק עשרים וחמש שנים... ואם היה מחבר גם על יורה דעה היה הרבה יותר קל ללמוד את השולחן ערוך, וכך היה באורח חיים קודם חיבור המשנה ברורה, שהיה קשה ללמוד אורח חיים, כי היו צריכים ללמוד את המגן אברהם ועוד (פרי חיים 57).

המשקלות

מסופר על החפץ חיים שיגע מאד על דקדוק המשקלות, ועני אחד שראה את גיגיתו הגדולה בזה, אמר על עצמו שהוא עני ומוכן לעשות עבודות קשות עבור כסף, אבל כזה עבודה כמו שעשה החפץ חיים הוא לא מסוגל [והרבה הורו לעצמם היתר באיסור זה (אילת השחר כי תצא כ"ה, ט"ו)].

עונה כיצד?

מספרים שהגר"א וסרמן הי"ד שאל את הח"ח באיזה מקום עדיף לשבת, אם עדיף לשבת במקום מכובד ולחשוב שאין זה המקום הראוי לו, או לשבת במקום הפחותים, ויש חשש שיכנס בו מחשבות, שאין כאן המקום שלו אלא בין המכובדים, ואמר לו הח"ח שבכל זאת ישב במקום הפחותים, והיינו שאם ישב במקום מכובד יחשוב שבכל זאת הוא חשוב (כ"ת).

נתמכים שלא לומדים

הנה החפץ חיים זצ"ל הי' אומר שהנתמכים שאינם לומדים הם גזלנים, שהרי הנדיבים נותנים כסף על דעת שילמדו, ובזמנינו יתכן שהם יודעים שלא לומדים יום ולילה, אבל אם לא ילמדו כפי הרגילות יש חשש גזל. (אילת השחר וזאת הברכה ל"ג, י"ח). [א"ה ראה בס' דוגמא משיחות אבי עמי נב]

מה יעשה אדם

בתוך שיחה אמר רבנו: אנחנו יודעים מה שחז"ל אומרים מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים, וכמדומה שהחפץ חיים מדגיש שאם חז"ל אומרים את זה זאת אומרת שאין עצה אחרת, וגם אם אחד ידמה לעצמו שיעשה דבר אחר זה לא יעזור לו, אלא רק עצה אחת יש, תורה וגמילות חסדים [א"ה, ראה מכתבי הח"ח מכתב ס"ה, והיא האגרת שפרסם לקראת נסיעתו המתוכננת לארץ ישראל ז"ל: לא מצא רבי אליעזר הגדול לתלמידיו עצה אחרת איך להנצל וכי כי אם בתורה וחסד]

אמונה חושית

אומרים על החפץ חיים, שפעם בא אצל יהודי עשיר וביקש ממנו נדבה לשיבה, ונתן לו, אח"כ התחיל החפץ חיים לבכות, ואמר יד כזו של זהב ישרפו בגיהנם, ובכה כי הוא הרגיש שבן אדם זה שנותן את הכסף הרי יקבל גיהנם, ובכה על זה שיד כזו של זהב ישרפו בגיהנם. ואנחנו לא במדרגה הזאת, אבל החפץ חיים היה באמת המאמין האמיתי, שהרגיש וראה הכל, ואמונה הי' אצלו ממש בחוש, הוא הרגיש את הכל, וכשראה שאחד עושה עבירה הוא הרגיש בחוש האידך שישרף בגיהנם, ואנחנו רחוקים מאד מזה (ימלא פי תהלתך מתי' עמ' ת"ח).

דעת בעלי בתים

שמעתי פעם בשם החפץ חיים שהוכיח האידך שדעת בני אדם פי' דעת הבעלי בתים הפשוטים, לא כמו דעת תורה, שהרי אם ילד הזיק לאדם אחר, הסברא הפשוטה של אדם מהשוק, שהאבא צריך לשלם, הרי הילד שלך הזיק, אבל אם בעל חי שלו כגון חתול הזיק הוא חושב שהוא פטור, אבל דין תורה הוא בדיוק להיפך, אם החתול הזיק בעל הבית צריך לשלם, וילד שהזיק האב פטור מלשלם, רואים האידך שדעת בני אדם היא לא כדעת תורה. (כ"ת)

סדר העבודה ביום כיפור

סיפר לי ר' מנדל [זאקס] ז"ל חתנו של החפץ חיים זצ"ל, שהיה לו עם הח"ח רק מחזור אחד, והיו מתפללין יחד! באותו מחזור, וככה לא ראו כלפי חוץ כ"כ התרגשות בתפילת החפץ חיים, אבל בעבודה ביום כיפור היה מתרגש מאד. (פרי חיים 58)

הצטנן ר"ה

סיפר לי רבי אליהו טוביה זצ"ל, שפעם נכנס הח"ח לשיבה בחודש שבט ושאל היכן פלוני, ואמרו לו שהוא הצטנן מקור ואינו חש בטוב אמר החפץ חיים אתם סבורים שנצטנן עכשיו, זה טעות! ער איז קאלט געווען ביים דאווענן ראש השנה, הוא היה קר בתפילת ראש השנה... (מאיר עיני ישראל ח"ד עמ' 440)

כפרה או קנס

החפץ חיים כיהן תקופה קצרה בתור רב העירייה ראדין, ובאותו זמן נמצא שהקצב לא התנהג בסדר, והכשיל אנשים, קנסו החפץ חיים שיתן "פוד" של נרות - היא כמות של ששה עשר ק"ג, לצדקה, וכך עשה. לאחר זמן הלך הקצב לעולמו, ובא בחלוש לח"ח ושאלו אם מה שהורה לו לתת פוד נרות, זה היה בתור קנס או בתור כפרה, השיב לו הח"ח שהיה בתור "קנס" התחיל הקצב לבכות אוי לי...

זאת אומרת שאם הח"ח היה פוסק שתהי' לו כפרה בזה, היו מקבלים את זה בב"ד של מעלה ולא היה נענש יותר. (פרי חיים צ"ח)

המלאכים מספרים

סיפר ראש ישיבת סלבודקא הגאון ר' מרדכי שולמן זצ"ל שבזמן מלחמת עולם הראשונה היה במינסק בסמוך לחפץ חיים באכסניא, והי' שומע את החפץ חיים אומר כל בוקר היום ניצחו הרוסים או שהיום הגרמנים ניצחו וכדו', ולמחרת נתפרסם בעתון שכיוון את הדברים בדיוק. [הדגיש רבנו שהח"ח סיפר מה שהיה ולא מה שיהיה].

והי' לפלא בעיני הגר"מ שולמן איך שהח"ח יודע, עד שראה אח"כ בסידור אשי ישראל בברכת יוצר אור על התיבות ומשמיעים בקול דברי אלקים חיים, שהמלאכים משמיעים זה לזה מה שקורה בעולם, והבין שהקדוש הח"ח זכה לשמוע מה שהמלאכים מספרים.

וכן מצינו גם בספר חובות הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג) שכתב על הצדיק אשר יחי' בחשבון הנפש וז"ל, "ויהיה במדרגה העליונה ממדרגות החסידים ובמעלה הרמה ממעלות הצדיקים, ויראה מאין עין וישמע מבלי אזן וידבר בלי לשון וירגיש בענינים מבלי חושים".

והאריך רבנו שליט"א שמדריגה זו היה אצל הח"ח שעמל על שמירות הלשון ועמל ויגע בתורה בכל אבריו, והוסיף שנדמה לו שהחפץ חיים מימיו לא אמר מילתא דליצנות או גלייך ווערטיל... כדרך רובא דרובא דאינשי. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 93).

רוח הקודש

עוד סיפר רבנו: היה א' שחי עם גויה ונכנס לח"ח, והח"ח מעצמו החל לדבר עימו על בועל ארמית.

וכן א' שהיה מחלל שבת הגיע לח"ח התחיל לדבר אתו על חומרת עבירה זו בלי שיכירהו וידע זאת קודם לכן. (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 94)

לכבוד האורח

סיפר הגאון ר' שמחה זליג ריגר זצ"ל מבריסק שפעם אחת איקלע אצל הקדוש החפץ חיים בזמן ארוחת צהרים, והגישו "לאקשין" - אטריות, והתפלא הח"ח - לאקשין? ואמר - כנראה בשביל האורח...

עד כדי כך היה אצל הח"ח ענין הזהירות ממותרות, שכשמביאים אטריות באמצע השבוע, אינו מבין למה, רק אם זה לכבוד האורח. ואומר רבינו דמסתמא הגיע רש"י בשליחות של רבי חיים מבריסק, כי הרבה פעמים היה בא הח"ח לבריסק להיוועד עם מרן הגר"ח זצוק"ל, ובאותו פעם רצה כנראה ר' חיים למסור משהו לח"ח, וביקש מר' שמחה זליג ליסוע אליו.

[ומספרים שפי"א נזדמנו יחד מרנן הח"ח והגר"ח והגרש"י ריגר, ובפתח החלו לדון מי יכנס ראשון, ואמר מרן הגר"ח, דתחילה יכנס הח"ח שהוא כהן, ואח"כ הוא משום שהוא לוי, ואחריו רבי שמחה זעליג שהוא ישראל, והוסיף רבנו שליט"א שגם אם נכונים הדברים אין מכאן רא"י שכך הוא להלכה שיש להקדים הכהן להיכנס, אלא שעשה מרן הגר"ח פשרה].

לסבול חילול ה'

סיפר הגאון ר' אהרן בקשט זצ"ל שהיה רב בשאול, שפעם אחת איקלע אצל החפץ חיים, והגישו לפניו מאכל, והיו מאכלים פשוטים כדרכו של הח"ח, ולא היה ערב לחיכו, ולא אכל. אמר לו הח"ח "שאוולער רב, אויב איך וואלט געגסין אזויי ווייניג ווי איר עסט, ווי וואלט איך געקנט אויס האלטן דעם חילול השם וואס טוט זאך אין דער וועלט?" פי' - אם אני הייתי אוכל כ"כ קצת כמוכם, האידך היה לי כוח לסבול את החילול השם שיש בעולם. (ימלא פי תהלתך ח"א עמ' לט-נ)

תחילת הסידור

וסיפר רבינו שאמר לו א' שפעם אחת הנכד של החפץ חיים התחיל ללמוד סידור, ואמר החפץ חיים שזה שטיקלע סעודת מצוה [קצת סעודת מצוה], ולקח חתיכת עוגה וכמדומה גם קצת יין. עכ"פ הח"ח פסק שזה סעודת מצוה, אבל לא על כל דבר אפשר לפסוק שזה סעודת מצוה... (פרי חיים רי"ז)

הכל טוב

כתב רבנו במכתב עידוד ליהודי קשי יום: שמעתי שיהודי א' בא להתלונן אצל הח"ח שרואה הכל לא טוב, כאן הפסד ממון, כאן דבר אחר שרע לו, ענה לו הח"ח, כתוב בקהלת (פרק ה') אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלקים כי האלקים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים.

וביאר הח"ח במשל שכשמסתכלים על חותמת לא מובן מה כתוב שם, כי האותיות הפוכות, אבל כשחותמים ונהפך אז רואים שהכל טוב וישר, וכן כאן בעולמנו נראה לך שהכל לא טוב, אבל בשמים רואים שהכל טוב וישר. (ימלא פי תהלתך ימים נוראים עמ' נ"ח)

חיבור חפץ חיים

ידוע שהח"ח ז"ל חיבר את ספריו ח"ח על הלכות לשון הרע שהם בעיקר דברים שבין אדם לחבירו, וסיפר לי אחד מראשוני תלמידי ישיבת ראדן ר' אלי' טובי' שפירא (שכשהגיע ללמוד בישיבה בראדן עדיין לא הי' בישיבה עשרים בחורים ובזמן שסיפר לי המעשה הי' כבר כבן תשעים), שהי' יהודי בראדן שרצה להלשין על חבירו (ויש לדעת שעפ"י רוב הסיבה להלשנה היא שטויות) ועד כדי כך שכדי להלשין רצה ללכת עד לויילנא (ראדן אינה רחוקה מוילנא) ולהלשין, והלא בזמניהם הי' על כל אחד להתגייס לצבא הרוסי, ומאד קשה לחייל יהודי לחיות בקרב החיילים הגויים ע"כ הי' עושה כ"א השתדלות כדי להפטר מהצבא, ואם הי' מלשינים על אחד שהתחמק מהצבא הי' לו אח"כ לא טוב. ואותו יהודי יצא מראדן ללכת לויילנא להלשין, ומרן הח"ח רדף אחריו כמה ק"מ, וביקש והתחנן אליו להמנע ולא להלשין, ולא עלתה בידו, שהאיש סירב בכל תוקף לא להלשין, וכשראה שלא יכול להשפיע עליו הפסיק. אמנם בסופו של דבר היהודי נרגע ולא הלשין, אבל מעשה זה הי' אחד המקרים שהביאו את מרן הח"ח לחבר את ספרו ח"ח.

נפטר מרוב צער

וכן אחד מהרבנים בראדן נפטר פתאום באמצע בבית הכנסת מרוב עגמת נפש שנגרם לו במחלוקת, שהיה בראדן באותו עת מחלוקת בין הבעלי בתים, וכל זה הביאו להחפץ חיים לחבר ספר על הלכות לשון הרע. [א"ה ראה מכתבי ח"ח עמ' 14]

לגלח זקן

כידוע, שמרן הח"ח רצה מאד שיגדלו זקן, וכל בחור שרצה להפטר ממרן הח"ח לפני שנסע מהישיבה, ידע לפני שנכנס אליו, שהוא יידרש מהח"ח לגדל את זקנו.

והי' מעשה עם בחור מבוגר שזקנו גדל מאד ואביו ביקשו שיריד את הזקן כדי שלא יפריע לו בשידוכים, ונכנס למרן הח"ח וסיפר לו שאביו מחייבו להוריד את הזקן כדי שיקל עליו בשידוכים, נאנח החפץ חיים ואמר: מה אבא דורש מהבן?

גזל עכו"ם

פ"א נתעוררה שאלה בענין גזל עכו"ם, ונכנסו לשאול את פי הח"ח [השואל היה כמדומני המשגיח ר' ירוחם ליבוביץ ממיר] וכשנכנסו לביתו התחיל מיד לומר, מה הם רוצים, גזל זה גזל. (כ"ת)

הרכבת שלך

הצדיק ר' אליהו דושניצר סיפר לי, שמרן הח"ח הי' מסתובב בעיירות למכור ספריו, וכשהגיע לעיירת לובאבע הי' בידו חבילה כבידה. ועד שהגיע לתחנת הרכבת נתאחרה השעה והרכבת עמדה לצאת מהרציף, והח"ח לא הספיק לסדר את התשלום עבור החבילה. הלך אחד ורמז לאחראי דבר מה, ואמר לח"ח, שהענין כבר מסודר ומטופל והוא יכול לעלות על הרכבת, וסירב הח"ח ושאלו "וכי הרכבת שלך".

אין זמן ללמוד שפות

בעל השרידי אש הג"ר יחיאל יעקב ויינברג סיפר, שפ"א נסע בבחורות ברכבת והרגילות היתה שבכל תחנה מכריזים ברוסית את שם התחנה, והיות ולא ידע רוסית ירד בטעות בתחנה לא נכונה, והשקצים שם כשראו בחור יהודי עם מזודה, החלו לרדוף אחריו, ובקושי הצליח להתחמק מהם, ע"כ גמלה בלבו החלטה ללמוד את השפה הרוסית, כשהגיע לויילנא שמע הח"ח שרצונו ללכת ללמוד רוסית, קרא לו ושאל אותו מדוע, וסיפר לו שקיבל החלטה בגלל המעשה שהי' לו, ולא קיבל הח"ח דבריו ואמר לו 'אני לא יודע, צריך לדעת ש"ס בבלי, ש"ס ירושלמי, טור ושו"ע, ומה אתה מספר לי מעשיות'.

כיבוד אב

הח"ח נולד בעיירה זעטל [שהיא לא רחוקה מראדן] ובגיל צעיר התייתם מאביו, ואמו האלמנה התחתנה עם יהודי ת"ח שהי' גר בראדן וליהודי הזה היתה בת מבוגרת בת עשרים ושש, שעדיין לא מצאה את זיווגה.

יום אחד נכנס הח"ח לבקר את אמו, וראה אותה בוכיה, לשאלתו לפשר הבכי הזה אמרה לו, שבעלה ראה אותו ומצא חן בעיניו, והוא רוצה שהח"ח שהיה בן 16 יהי' לחתן לבתו הבוגרת, ואיננה יודעת לשית עצות בנפשה. ענה לה הח"ח ומה בכך אם יתחתן עמה? ומיד נסגר השידוך ורוב בניו של הח"ח היו מזו"ר, חוץ מהשנים האחרונים שנולדו מזו"ר.

מן השמים

לאחר שנפטרה הרבנית ע"ה, ביקש הח"ח מבנו הג"ר לייב שהתגורר באותם הימים בוורשא, שיבוא לגור על ידו בראדן להיות לו לעזר, שאם לא יעבור לגור בראדן אזי לא תהיה לו ברירה אלא להתחתן בזו"ש, אבל אשתו של ר' לייב סירבה לפי שהיתה רגילה למגורים בעיר שכבר היו כבישים מסודרים, ואילו בעירה הקטנה בראדן לא הי' מסודר כ"כ כמו בוורשא, ובליט ברירה נישא הח"ח בשנית ולקח דוקא אשה שהיא בת בנים, ומן השמים סיבבו כך שבגלל סיבה זו התחתן הח"ח בזו"ש, ונולדו לו עוד שני ילדים, והצאצאים שנתרו לח"ח הם דוקא מהזיו"ש [בהזדמנות אחרת סיפר רבנו, שאחד נכנס לשאול את הח"ח שאלה בדבר זיו"ש עם אלמנה מבוגרת, ואמר לו הח"ח אם זה טוב או לא אני לא יודע, אבל אם אתה שואל אותי תקח בת בנים, כמו שכתוב בקהלת 'ולערב אל תנח ידך'].

חילול ה'

פעם הח"ח איחר לתפילה והגיע כשכבר אחזו הציבור בפסוקי דזמרה, והלך להתפלל במקום אחר מפני חילול ה'.
ידוע שהחפץ חיים הי' מתייחס לעון חילול ה' כדבר הגרוע ביותר, ועי' יומא פ"א א' חילול השם בידו וכו' (אילת השחר עקב י"א, ט"ז) [וראה בס' דוגמא משיחות אבי עמ' פו].

השקעה בספר משנ"ב

ר' לייב בנו של הח"ח מספר ששאל פעם את אביו האם הציבור יודע כמה אנו משקיעים במשנ"ב וענה לו הח"ח במשל: שהנה הכביש שנבנה בין מוסקבה לוורשא הרי לקח לבנותו הרבה שנים, והרבה אנשים מתו כדי לבנות את הכביש הזה, האם מי שהוא חושב מה הושקע בבניית הכביש ובכ"ז בונים אותו. כך גם אנחנו עושים בשביל הקב"ה ומה שיאמרו ויחשבו האנשים אח"כ אין זה שום נפק"מ לנו. (מכתבי הח"ח עמ' 49)

ואמר רבנו: רואים גם בדורות האחרונים שהיו אנשים, כמו הח"ח, שזכה שכולם לומדים בספר משנה ברורה, וכבר כתב בנו שאין לשער גודל עמלו בסידור ההלכה, הן בביאור הדברים הן בהכרעת הלכה למעשה, כמה פעמים שהה על סימן אחד כמה שבועות ולפעמים חדשים שלמים, ולכן זכה שזה התקבל בכלל ישראל, והיו אחרים שלא התייגעו כ"כ, וכך רואים שהגדולים שזכו הי' כפי היגיעה (ימלא פי תהלתך ח"ב עמ' ס"ח)

לא לזרוק בחורים

בכינוס מחנכים בארצות הברית אמר רבנו: שמעתי, ואינני יודע אם זה נכון - מאחד שלמד בראדן שהח"ח אף פעם לא הוציא בחור מהישיבה. אמנם הוא באמת לא הי' המנהל של הישיבה. לח"ח לא היתה שייכות לישיבה. הוא הי' גר בראדן ובחורים שרצו להיות על ידו נסעו לישיבה. הוא לא הי' אומר שיעור, ואפילו מוסר הוא לא אמר. לפעמים היה אומר מוסר בבית שלו. הוא הי' יושב בבוקר

אחרי שחרית והיה אומר כחצי שעה מוסר ומי שהי' רוצה להיכנס לשמוע נכנס. הבית שלו לא הי' כ"כ גדול, כמה יכלו להכנס? עשרה או חמשה עשר בחורים? רובם באו מהישיבה, אבל לא הי' לו שייכות לישיבה. אבל אעפ"כ, כנראה שאלו אתו. היהודי שהכרתי, כשהוא הגיע לראדין, עדיין לא היו בישיבה עשרים בחורים, והוא הי' מהעשרים הראשונים, כך הוא סיפר לי. ואחרי שהוא התחתן, הוא נשאר לחיות קבוע בראדין. עכ"פ גם אז לא הי' לחפץ חיים שייכות לישיבה רק כיון שהי' נחשב לגדול בתורה ששמו הולך לפניו, באו להיות במחיצתו, ויכול להיות שחברי ההנהלה באו להתייעץ אתו בשאלה של זריקת בחורים. פעם, כששמע שזרקו בחור התבטא בדרך משל: "קח את הבחור באניה או סירה ותזרוק אותו לים". בחומרה כזו הוא ראה אובדן של בחור אחד. הנושא שהעליתם הוא חמור ביותר! חייבים לעשות תקנות נחרצות וברורות, אבל לזרוק את מי שכבר נמצא, זו שאלה של נפשות!

עם השר פולין

סיפר לי הגה"צ ר' יוסף ליס זצ"ל שהנה מספרים כשמרן החפץ חיים נסע להפגש עם ראש הממשלה בפולניה, דיבר עמו באידיש. וכשרצו לתרגם לראש הממשלה את דברי הח"ח, אמר שאי"צ כי מבין את שפת הלב של הח"ח. ואמר ר' יוסף שאין זה מדויק, שראה"מ קראו לו ברטל והוא ידע גרמנית, ממילא כשהח"ח דיבר באידיש הוא קצת הבין, ואמר בהפלגה שאין צריך לתרגם שמבין את שפת הלב.

והיה אחד בשם אשר מנדלסון שהוא שהיה חבר בפרלמנט הפולני (בפולין היה סיים והיה פרלמנט, כמו בארה"ב הסנט ובית הנבחרים) והוא היה ג"כ שם ואמר לחפץ חיים: אתה רואה שצריך לדעת שצריך ללמד פולנית? השיב לו הח"ח: אל תדאג, טפשים לא יחסר. אנחנו צריכים את תלמידי החכמים... (כ"ת ופרי חיים 84)

מעולם לא ביזו אותו

מרן הח"ח טען בסוף ימיו שמעולם לא ביזה אותו אדם, ואי"כ כיצד יהיה לו כפרה, רק כעת כואבים לו הרגלים ואולי יהיה לו בזה כפרה. (קו' צדיק כתמר יפרח) [א"ה וראה בס' דוגמא בדרכי אבי עמי' יז]

הצד החזק

אומרים בשם הח"ח שכשאדם נמצא במצב של מלחמה, את איזה צד צריך להעדיף? את הצד החזק או את הצד הרפה? ודאי שעם הצד החזק. והנה דרך העולם לחשוב שהצד החזק הוא הצד השני, אבל האמת היא שהצד החזק הוא הקב"ה, שהוא כל יכול ומאתו הכל, ובדאי צריך להיות עם הצד החזק. והקב"ה יעזור שבאמת נחזיק בצד החזק, ונתחזק כל החיים להתגבר על כל הקשיים שזהו עיקר חייו של האדם, וכמה שיש יותר קשיים יש יותר תענוג לעתיד לבוא.

אדם ובהמה

ובתוך שיחה לבחורים אמר רבנו: כתוב בפסוק אדם ובהמה תושיע ה', אומרים חז"ל מה זה אדם ובהמה אלו אנשים שערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה, אנשים חכמים שיושבים בשוק, זה הפשט אדם ובהמה תושיע ה', אדם שהוא חכם וממשיל את עצמו לבהמה. ראיתי בשם החפץ חיים שמסביר כך, הוא ממשיל משל לאדם שהיה עגלון והיה נוסע בדרך אחת עם הסוס שלו במשך הרבה שנים, שלשים וארבעים שנה, והיה צריך לעבור כל יום על יד הנהר, אז כמובן צריך לשים לב שהסוס לא יכנס לנהר, זה סכנה שהסוס יכנס בנהר, פעם אחת הוא היה עייף מאוד והוא רצה לישון, אז הוא חשב, הסוס הזה כבר יודע ארבעים שנה שלא נכנסים במים של הנהר, אז מה יש, הוא יירדם קצת על גב הסוס, כאשר נרדם כמה רגעים וכבר הוא מצא את עצמו בתוך המים, אז הוא ראה והבין כי אפשר לסמוך על הסוס, אפי' אחרי ארבעים שנה, הסוס נשאר סוס ואי"א לסמוך עליו.

כך, אומר החפץ חיים, אלו בני אדם שערומים בדעת, הוא כל כך חכם בדעת, אבל בכל זאת ישם עצמו כבהמה, לא יכול לומר היות שאני יודע כ"כ הרבה ואני לומד ואני כבר יודע אז מה אני צריך לפחד, תדע לך שהגוף משול לבהמה, שהגוף אי אפשר לסמוך עליו, כמו הסוס, אתה רוצה לסמוך על עצמך, אתה רוצה לסמוך על הגוף, אי"א לסמוך על הגוף! כך צריך כל אחד לדעת, אי אפשר להגיד: אה, ב"ה בסדר, אין "בסדר", דברי תורה צריכים תמיד חיזוק, חיזוק לאדם שלומד טוב, שמתפלל טוב, עושה הכל טוב, אבל הגוף משול לבהמה, צריך לדעת שאי"א לסמוך על הגוף שיהיה אוטומט, זה ילך כך, אי"א לסמוך על עצמו שיהיה בסדר, אני כבר לומד, לא צריכים חיזוק, אין הכל בסדר! ד"ת תמיד צריכים חיזוק. (באר מים חיים עמ' שע"ד)

דואג לחייו

מרן החפץ חיים זיע"א היה אומר, שאדם דואג לפרנסתו כדי לחיות שבעים, שמונים או מאה שנה, אבל חיי העוה"ב הם חיי נצח, ובוודאי שצריך לדאוג לזה הרבה יותר, והשנים כאן יחלפו גם בלא דאגתו, והעיקר הוא חיי הנצח, וכשמת, אין שום חילוק אם אכל לחם צר או אם אכל מעדנים.

ביומו תתן שכרו

שמעתי פעם מעשה מקרוב של החפץ חיים זצוק"ל, שנסע פעם החפץ חיים עם עגלה שהיתה נקראת בימים ההם בשם "דראז'קע", ונסע איתו ביחד אותו הקרוב, וכשהגיעו למקום שהיו צריכים להגיע, הלך הקרוב ההוא ושילם שכר לבעל העגלה, אמר לו החפץ חיים "אתה יודע מה עשית!", ונבהל מה רוצה ממנו הח"ח, והסביר לו הח"ח אתה יודע מה עשית? קיימת ביומו תתן שכרו, וקיימת את הלאו של לא תלין פעולת שכיר אתך עד בוקר, והתחיל לחשב עמו שיראה את המצות שעשה, ואמר לו אתה יודע, את כל זה עשית עכשיו. והנה כרגיל בימינו אדם כשנוסע עם מונית ומשלם לנהג, האם מישוהו חושב על זה, לא, בודאי הוא משלם, אבל אינו חושב אלא משלם, כמעשה קוף - תשלום מעות בעלמא. אבל אדם כמו החפץ חיים, אינו עושה מעשה סתם, אלא הוא זוכר במחשבתו שעכשיו הוא מקיים מצות עשה של ביומו תתן שכרו, ואת "הלאו" של לא תלין וגו', בכל מעשה ומעשה שעושה הוא יודע מה שעושה. (קו' לקט דברי חיזוק)

שכר שכיר

והחפץ חיים הי' הולך בעי"ש לשלם שכר הפועלים במלאכת הדפוס, ובאמת הדין הוא שאם המלאכה ביד הפועל ועדיין לא גמר מלאכתו אין חיוב זה, ואולי חשש שמתחייב תשלום על כל קונטרס בנפרד (אילת השחר קדשים י"ט, י"ג). [א"ה, עיין שו"ע חו"מ סי' ע"ח ס"א בהגה]

שמירת הפה

ידוע שהח"ח הי' זהיר ביותר בדיבורו, ובתו אשת הגר"מ זאקס סיפרה, שפ"א רצתה ללכת לחברה ואביה ביקש ממנו שתגיה כמה ספרים לראות שאין בהם פגם [כידוע שהח"ח הי' בודק כל ספר לראות שאין בו פגם והי' רושם מוגה] ואמרה לו, שאחרי שהיא תחזור היא תגיה אפי' מאה ספרים, וכשחזרה ראתה שהח"ח הכין על השולחן מאה ספרים ואמר לה: תדעי שצריך לשמור על מוצא הפה, ומה שאומרים צריך לקיים.

בלשון רבים

ידוע עובדות איך שדבריו היו מתקיימים במלואם. שמעתי שמרן הגרא"י מלצר זצ"ל ביקש ממרן הגרא"מ שך זצ"ל שיבקש מהחפץ חיים ברכה לזש"ק עבור חתנו הגרי"מ, והם זכו להפקד, ואח"כ שאל הגרא"י את הגרא"מ, אם החפץ חיים בירך שיהיה לו בן בלשון יחיד או בלשון רבים (א קינד או קינדער), וענה דבירך בלשון רבים (קינדער), ואמר דאם כך יהי עוד, וכך הי'.

לדורות ישרים

והגר"ש גרוסברד זצ"ל סיפר לי, שהח"ח שלח גלוית ברכה לנשואי אביו, וכתב שם שיזכה לדורות ישרים, ולא כתב כפי הרגילות לכתוב שיראה דורות ישרים, וכך הי' שאביו נפטר בצעירותו ור"ש שהי' בנו הגדול הי' רק בן ה' שנים. ובאמת זכה שהי' לו דורות ישרים, אך לא זכה לראותם.

אם יתחתן

וכן סיפר לי רבי הירש זקס, שהח"ח כתב בצוואתו, דנותן זכות ספריו לחתנו הגר"מ ואם בנו אהרן ינשא הוא יקבל חצי, ולא כתב כפי הרגילות לכתוב דכשינשא יקבל חצי, ובמציאות אח"כ הי' דבן זה לא התחתן (כשבנו ר' אהרן היה בן 18 הח"ח כבר רצה לחתן אותו, אבל הרבנית אמרה שהרי הוא עדיין ילד ולא הסכימה, אמר הח"ח אם את לא רוצה אז לא).

לא יהיה מקום לשבת

סיפר לי בחור בשם ר' אברהם בער אמינר שלמד בבריסק, ופעם הי' קבוצת בחורים שעמדו לעבור מראדין למיר ונכנסו להפרד מהח"ח, ואמר למה אתם עוזבים את מקומכם ומפסידים אותו, אח"כ לא יחא לכם מקום לשבת ולא את הסטנדר, ולא הבינו דבריו, כיון דכונתם היתה לעבור למיר בקביעות, ולבסוף הי' דכל הקבוצה הזאת לא הסתדרו במיר, ולאחר זמן קצר כולם חזרו לראדין.

אפשר לפעול שם

ומא' נאמן שמעתי, [זקן א' שהיה מתפלל בבית כנסת שונה הלכות בפ"ת] שהי' קבוצה של עשרות בחורים שבאו להתברך שלא יתגייסו לצבא הרוסי, ואת כולם הוא בירך שיתחררו חוץ מאחד, ואמר לו יוכי מה אם מתגייסים לצבא, גם שם אפשר לפעול ביידישקייט, והמעשה הי' שכולם השתחררו חוץ מאותו בחור, ושלחוהו למקום רחוק ברוסיה, והיות שהי' שם הכל טריפה נכנס הבחור להרב דשם והתלונן שא"א לאכול, והרב עשה אסיפה לבני העיר וסידרו מטבח כשר, וע"י זה נגררו עוד 40 בחורים בצבא שנתנורו ממאכלות אסורות, וראה איך שהוא נשלח לתועלת להציל כ"כ הרבה ממאכלות אסורות (אילת השחר ויחי מ"ח, ו).

שם אין פונדק

שמעתי כי הראש ישיבה של ראדין הגאון רבי משה לנדינסקי זצ"ל סיפר להח"ח, שהוא נסע פעם אחת בדרך, וחזר משניות בעל פה, ומשנה אחת לא זכר כל כך טוב, וכשהגיע לפונדק שהיה בין כפר לכפר נכנס לבית הבעה"ב היהודי וביקש ממנו משניות, וראה את המשנה והמשיך. וכשסיפר את זה להחפץ חיים אמר לו החפץ חיים, זה הכל בעולם הזה, אבל שם בעולם הבא אין "קרעטשמע" (פונדק), כלומר שם בעולם הבא אם אתה לא זוכר, אי אפשר להזכר... (מפקודיך אתבונן ח"ב עמ' ע"ב)

שנית מים בסעודה

הר"צ זקס זצ"ל סיפר שהחפץ חיים זצ"ל הי' רגיל לשותות בסוף כל סעודה, וחתנו ר' מנדל זצ"ל שאל אותו אם זה משום שחושש לדעת הראשונים האלו, ואמר לו ואם בשביל כך מה איכפת לך, דדרכו של החפץ חיים הי' שלא להתווכח, אבל מהתשובה הי' משמע שחושש לשיטות אלו (ימלא פי תהלתך תפילה עמ' רס"ט).

שלא נבוש

אברך בן תורה שמקבל סיוע לשבת וללמוד כראוי, צריך לדעת שאם ח"ו אינו עוסק בתורה כדבעי יתבייש מאד לעתיד לבוא. וכמו שמבאר החפץ חיים מה שמבקשים בברכת המזון ונא אל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם וכי' שלא נבוש ולא נכלם "לעולם ועד", ולא מובן לכאוי' מה ענין בושה לעולם הבא, ע"י מתנת בשר ודם.

וביאר החפץ חיים שתלמיד חכם הנתמך ע"י אחר, כשיבוא העשיר שנתן לו את הכסף לעולם הבא יבקש את שכרו, ויראו לו שאותו ת"ח לא למד, ואין לו ממה לקבל שכר, כמה בושה וכלימה תהיה לאותו בן תורה! לכן אנו מבקשים שלא תצריכנו לידי מתנת בשר ודם ובכך לא נבוא לידי בושה לעתיד לבוא (פרי חיים רמ"ג).

כולם צריכים להיות קצינים

אומרים בשם הח"ח שבזמננו אין חיילים אלא כולם צריכים להיות קצינים, כל אחד צריך לשאוף להיות ת"ח גדול, כי מי יודע, היום יש שריפה בעולם (ימלא פי תהלתך מת"ת עמ' נ"ב)

להכין במה לעסוק שם

אמר הח"ח שכיון שאדם עתיד לחיות נצח נצחים בעוה"ב צריך להכין כאן שיהי' לו במה לעסוק שם, וכי יעסוק שם בעצים [דבזמנו העשירים התעסקו במסחר בעצים, ואמר מה יעשו בג"ע, וכי יש שם יערות] צריך להשיג כאן תענוג בנצחיות, ואיך אדם יכול להתעלות כשאינו מרגיש הנאה ברוחניות, בהתקרבות להיות עבד ה' (ימלא פי תהלתך מת"ת עמ' שיי"ח)

חשבון הנפש

איתא בספרים שאדם צריך לעשות תמיד חשבון הנפש, ומסופר על החפץ חיים זצ"ל שהי' עושה בכל לילה חשבון הנפש והי' מחשב כל מה שעשה במשך היום, והנה אם הי' לו חשבון של כל יום הרי בודאי שבמשך היום הוא אחז חשבון, ואעפ"כ בלילה הוא ערך שוב חשבון הנפש. (ימלא פי תהלתך ח"ב עמ' קס"ה)

בלא הרמת קול

החפץ חיים היה דרכו לדבר בנחת ובלי הרמת קול כשאר דרשנים, ופעם ניגש אחד לחפץ חיים ואמר לו – יונגערמאן, רעדסט זייער גוט, אבער אביסל שטארקער – אברך, אתה מדבר טוב מאד, אבל דבר נא קצת יותר חזק, אך החפץ חיים לא קיבל דבריו, והיה מביא ע"ז את הפסוק "צא עֲתָק מִפִּיכֶם". (פרי חיים רל)

לא לבייש

החפץ חיים היה נמנע מלדבר בציבור כשהיו עוד דרשנים, כיון שבדרך כלל כשיש כמה דרשנים, זה גורם שאנשים מדברים מי היה יותר טוב ומי פחות וזה גורם ללשון הרע. (כ"ת)

רצה לקלקלו

ומספר רבינו שהחפץ חיים נתייתם מאביו בגיל צעיר מאד, והיה לומד בחבורת עילויים בפלך וילנא, והיה משכיל אחד רשע בשם "אד"ם הכהן" שניסה לפתותו ולמשכו להשכלה הארורה רח"ל, ובקושי ניצל ממנו, וכל ימיו של אותו צדיק כשהיה נזכר באותו רשע היה מקללו קללות נמרצות, וכך דינם של אותם החורשים רשע לעקור תורה מישראל, השי"ת יצילנו מהם ומשכמותם (פרי חיים ר"ל)

ורגיל רבנו להקריא בדמעות ובהתרגשות את מכתב מרן הגר"ח זצ"ל אודות החפץ חיים, [בעיקר במילים אשר זה רבות] שכתב לאחר פטירתו שהתארגנו לכתוב ס"ת לעילוי נשמתו, והכסף ילך לועד הישיבות

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת.

בחסדי ד' כי רבו עלינו בכל משך גלותנו הארוכה, הקים לנו ד' גדולי האומה ששתלם בכל דור ודור, אשר היו לנו לעינים להאיר את חשכת הגולה. וכאשר נתקטנו הדורות ונתמעטו הלבבות, האיר ד' את עולמנו מתקופה לתקופה, ככוכבים מזהירים על שמינו להשאיר לנו שרידים מדורות הקודמים שהיו כענקים לעומת הדור, והיו לנו למשגב להאיר בתורתם וצדקתם וגדולתם על כל בני דורם ועל הדורות הבאים אחריהם.

גם בדורנו, דור יתום זה אשר כמעט ספו תמו גדולי האומה וידל ישראל מאד, שקעו המאורות וערפל כסה ארץ, השאיר לנו ד' לפליטה יחידים מועטים, ואחד המיוחד מהם בזמננו אור גדול ומבהיק אשר האיר לארץ ולדורים, אור ישראל וקדושו מרנא ורבנא ר' ישרא'ל מאיר הכהן מראדין זצוקלה"ה בעל ה"חפץ חיים", הוא הגבר הוקם על כשריד נאמן מדור קדום, אשר זה רבות בשנים שלא הי' מורס מעם כמוהו, צדיק נשגב, גדול ונערץ בפי כל, אשר כל עם ישראל בכל ארצות פזוירו לכל שדרותיו כולם כאחד ענו אחריו מקודש מקודש, למד תורה לשמה וכל מעשיו לשם שמים, להרבות כבוד שמים, ומשמיא קא זכו ל' לחבר ספרים יקרים וקדושים אשר איתבדרו בעלמא בכל ארצות הגולה שלומדים בהם בחבורה ונתקבלו כדברי האורים.

וכל ימיו היו שלשלת ארוכה של תורה ועבודה וחסד, וגם כשהגיע לזקנה מופלגת עסק במסירות נפש בעניינים הכלליים הרוחניים במדה בלתי משוערה ולא חס על זקנותו וחולשתו. כל עם ישראל ראה והכיר את גודל צדקותו וחסידותו לחזק ידיים רפות ולאמץ ברכים כושלות להשריש אמונת אומן בד' ותורתו ולהקים את התורה, והדור לא הי' יתום כל זמן שאותו צדיק הי' שרוי בתוכו. אולם בשלהי אלול העבר, הורס הנזר והנפח העטרה, נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש, אבד חסיד מן הארץ וצדיק אבד לדורו אבד, ערומים נותרנו ורבתה הרעה כי אין מפגיע בעדנו.

ולמען הקים מצבת זכרון לנשמת גאון וצדיק קדוש עליון אשר מסר נפשו כל ימי חייו על התורה ללמדה לישראל ולהפיצה בין שדרות העם, החלטנו שכל בית ישראל המתאבלים על הלך מאתנו אותו צדיק, יכתבו ספר תורה על שמו, היינו שאחינו בית ישראל בכללו ישתתפו בכתיבת הס"ת הלזו לשמו ולזכרו.

לא להעמיד ציונים באנו, כי אין עושין נפשות לצדיקים שדבריהם הם זכרונם, רק להעמיד מצוות לזכות עם ישראל בכתיבת ס"ת כללית כמו שכתוב בק' נחמ'י י' ל"ג והעמדנו עלינו מצות וגו', והיתה זאת לנו למזכרת עולמית לרבנו זצ"ל שיצאה נשמתו בטהרה ביום ועש"ק לסדר יועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ולזכות מיוחדת לנשמתו ולנו שיזכה כלל ישראל כולו להשתתף יחד במצות עשה הלזו, ועיי' קניית אות או תיבה שלימה בס"ת הלא יקיים כל אחד המ"ע של כתיבת ס"ת כפי המנהג לצאת בס"ת של שותפות. מחיר כל אות שני זהובים ותיבה שלמה מכוונת לשם הקונה - שלושה זהובים כל אות.

קוני האותיות יכתבו בספר זכרון, שם הקונה והאות אשר קנה, וספר זכרון זה יהי' מונח בארון מיוחד על מקומו של רבנו החפץ חיים זצ"ל בראדין.

ההכנסה ממכירת האותיות תהי' מוקדשת להצלת קיומן של הישיבות המאוחדות בוועד הישיבות יציר כפיו של החפץ חיים זצ"ל, אשר בשנים האחרונות אחרי ימי המלחמה והכבושים, שנהרס מצב הישיבות ונתרופף מעמדם, מסר נפשו על קיומן והחזקתן, ועתה מפני גודל המשבר הכללי הגיעו עד משבר, ויקיימו כל המשתתפים בזה גם מצות הקמת התורה הקדושה שהיא חיינו ואורך ימינו ויסוד היסודות של כל קיום בית ישראל.

והננו פונים בזה בקריאה של חיבה לאחינו בני ישראל, אשר ישתתפו נא בהמון בכתיבת ספר תורה זה. יתאמצו נא כל איש ואשה לרכוש להם לכה"פ אות אחת בס"ת זה ולרשום שמו בספר הזכרון העולמי, ודבר גדול יעשו בזה שיקיימו מצות כתיבת ספר תורה והחזקת התורה כאחד.

וזכותו הגדולה של רבנו החפץ חיים זצ"ל תגן גנון והצל על כל אלה אשר ישתתפו בכתיבת ספר תורה זה, בטוחים אנו כי כל איש ואשה יתאמצו שלא יפקד שמם בספר הזכרון ולהיות לו חלק במצוה זו יחד עם רבבות אלפי ישראל לזכרון לפני ד' תמיד לטובה ולברכה.

הכו"ח בשם אספת הרבנים והרמ"ם שליט"א בחודש כסלו תרצ"ד.

חיים עוזר גראדזענסקי, וילנא.

סייעתא דשמיא

רגיל רבנו שליט"א להביא את הדברים הנפלאים שהובא בס' מעדני שמואל (הפטרות בראשית) וז"ל, יש כאן בנותן טעם למסור דברים גדולים בנושא זה מבעל החפץ חיים זצ"ל. כפי שידוע הגיע הח"ח לעת זקנותו לביקור בלודז' שבפולני', שם התארח בביתו של הגביר הנדיב ר' סנדר דיסקין ע"ה. ר' סנדר הקים בעיר ישיבה לצעירים בשם תורת חסד, ובמשך תקופה החזיק את הישיבה מכספו, הוא ביקש מהח"ח שיבוא לישיבה תורת חסד וישמיע דברי חזק לפני התלמידים, נענה הח"ח לבקשתו והגיע לישיבה ואמר שם שיחה מעניינת, כפי שספרו לי שני עדי ראיה שנוכחו באותו מעמד, הרב דוד הערש זילברשטיין הממונה על מחלקת עירובין ברבנות ת"א שהיה בשעתו מנהל עסקיו של ר' סנדר, ור' יהושע לייב גלברט מפי"ת אחיינו של ר' סנדר, זכר כולם לברכה.

החפץ חיים פתח ואמר, זמן רב מנקרת במוחי שאלה- להגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל היתה הצלחה יוצאת מהכלל בכל כתביו, הן בדרוש וחידוש הן בתשובותיו והן בהגהותיו לשו"ע. הדברים שהוא כותב ברורים ביותר ומאירים כספירים, כל מלה ומלה מדויקת, כל קושיא קשה כברזל, ולמה לא מצינו בשאר גדולי ישראל, הן בדורות שלפניו והן בדורות שלאחריו, הצלחה כזאת כל כך.

השיב הח"ח, שאחרי מחשבה מעמיקה בענין הגיע למסקנא, שמפני שבדורו של ר' עקיבא איגר הרימה ההשכלה ראש, והרבה יהודים כשרים שהיו לומדי תורה ומקיימי מצוות פרקו עול, ומאחר שמן השמים יורדת סיעתא דשמיא לדור כולו, ואותם פורקי עול לא ניצלו אותה, עמד ר' עקיבא איגר וזכה בכל הסייעתא דשמיא, וזו היתה הצלחתו, כמאמרם ז"ל גמירי מן השמים מיהב יהבי משקל לא שקלי [בתענית דף כ"ה א'], דהיינו שמן השמים נותנים אבל לא לוקחים בחזרה, וכאשר אדם גדול מתאמץ אז בכל כוחו לזכות בתורה יוכל לקבל כל מה שנועד לדור כולו. מעתה, פנה הח"ח לבני הישיבה, הרי בזמננו עתה, כאשר כ"כ הרבה יהודים פרקו עול תורה ומצוות מעל צוארם, אם אתם תעשו מאמץ כראוי תוכלו לגדול ולעלות ולהיות כר' עקיבא איגר. עד כאן תוכן דבריהם.

והוסיף רבנו שליט"א, בדבורנו מתעצמת השאלה למה לא צומחים כרעק"א, הרי כמה בני הישיבות יש ביחס לכלל ישראל, מעט שבמעט, והיה אפשר לזכות להגיע לזה. אלא שלא עמלים בתורה מספיק, אם יעמלו יותר יגיעו רחוק רחוק.

אין התר של הב"ח

מסופר על הח"ח שפעם היתה שעה דחוקה והתיר בישיבה להביא לבחורים לאכול 'חדש', וכאשר ערערו על הנהגתו אמר להם: על חדש יש היתר של הב"ח, על לשון הרע אין היתר של הב"ח (מזקנים אתבונן ח"ג עמ' 114).

עומדים לפני המלך

מובא משל בשם החפץ חיים זצ"ל: כידוע בימים רגילים אין יכולים בני אדם פשוטים להגיע אל הקיסר, רק השרים הגבוהים, אולם כשיוצא הקיסר מביתו ונמצא בדרך, כשמגיע למחוז מסוים יוצא לקראתו שר המחוז, כשמגיע לעיר יוצא לקראתו ראש העיר, וכשמגיע לכפר יוצא לקבל פניו ראש הכפר, אדם פשוט ביותר, ובאופן רגיל לא היי יכול אדם כזה בשום אופן לבוא אל הקיסר, ועתה הוא מקבל את פניו ומדבר עם הקיסר ומבקש צרכיו.

והנמשל: בדורות הללו כביכול המלך בדרך ולא בביתו, ביהמ"ק חרב וישראל בגלות, ובזמן זה יכול כל אחד להגיע לפני המלך. באמת בכל הדורות יכול היי כל אדם להגיע לפני הקב"ה, אפי' אדם פשוט, ולא כאצל מלך בוי"ד, ואלא דהשינוי הוא בחשיבות המעשים, בדורותינו אפי' אדם קטן אשר אינו בר מעלה כ"כ, ונכשל לפעמים ויש בו חסרונות מסוימים, אפי' גדולים, יכול לבא לפני המלך, מה שלא היי כן בדורות הקודמים. אז היי צריך יותר נקיות הלב, יותר התמסרות, משום שאז היו הדורות גדולים והיי ממי ללמוד, משא"כ בדורותינו הקטנים והחלשים. נמצא דמציא א' ירידת הדורות הוא ודאי דבר שלילי מאד, אולם מצד שני בדורות הללו אנו יותר קרובים אל הרבש"ע, יותר קל להתקרב אל ה'. בדורות הקודמים היתה התביעה גדולה מדורותינו, אמנם יכלו יותר להתקרב, אך העבודה הנצרכת היתה גדולה יותר (ימלא פי תהלתך מת"ת עמי קע"ב)

א"א לגרש במקלות

אומרים בשם החפץ חיים זצ"ל, דכשהבית חשוך אי אפשר לקחת מקל ולגרש את החושך, אלא העצה היא להדליק אור וממילא כבר אין חושך, וכן הרע זה חושך, ואיך מגרשים את הרע, ע"י עשיית טוב (ימלא פי תהלתך ח"ב עמי ת"ק)

שיחת רבינו שליט"א בישיבת חפץ חיים - כפר סבא אור ליום ג' כ"ד אלול לפ' נצבים תש"ז,

[נכתב ע"י תלמיד מהימים ההם, ר"מ וונדר שיחי']

אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם, לא צריך דבר להזכיר על איזה צדיק, מה שדיבר וכתב זהו זכרונו, אבל בשם הצדיק קוראים איזה איש וזה משפיע עליו. לא צריך לעשות דבר שיהי זכרונו שמור, אבל ענין השם הוא שכשקוראים שם על איזה איש יש קשר, חבור בינו ובין הצדיק, והוא מושפע ממנו בגלל היות שמו עליו. ולא רק איש, אלא אפילו מוסד וכל דבר כשקוראים בשם צדיק צריך שיהי חבור לאותו צדיק.

ישיבתנו נקראת ע"ש החפץ חיים זצ"ל, והיום הוא יום הזכרון, ואם קראו את הישיבה ע"ש החפץ חיים זצ"ל צריך להיות שיראו הקשר וההשפעה שמשפיע השם, וע"כ כל אחד צריך ללכת לפי דרכו של הצדיק, ודרכו היתה דרך התורה.

אם רוצים לתאר באופן מיוחד מדה אחת או מצוה אחת אי אפשר, כי בחפץ חיים זצ"ל נשלמו כל המדות וקיים את כל התורה כולה, אבל בכל זאת נבאר קו אחד מדרכו שאולי העיקרי שראינו בו.

חז"ל אומרים על הפסוק ואהבת את ה' אלוך שיהא שם שמים מתאהב על ידיך, לא די שאתה בעצמך תאהב את ה' אלא שע"י מעשיך תאהב ש"ש, שאתה תשפיע במעשיך שהאנשים יאהבו את ה'.

והוא קיים מאמר זה כל חייו, כל עבודתו ודאגתו היתה אחת לראות ששם שמים יתאהב, כל מעשיו ודבוריו לזכות הרבים לקרב את לבם לאביהם שבשמים.

אם היה קורה דבר שחשש שיצא חלול ה' היי מיצר ודואג, ולא ישן כשהרגיש עלבון תורה וחלול כבוד שמים. כל דבר שקנה שאפשר לתקן שיקיימו מצות ה' משתדל מאד. אף בזקנותו היי חוגר מתניו כותב "קול קורא" מאמרים לחזקת היהדות שיהי שם שמים מתאהב.

ודאי שלא יכולים לדרוש מכם שתתנהגו כמוהו לגמרי, אבל זה צריך להיות קבוע שתהי' שאיפה לזה, ודאי שאי אפשר לכם באותה מדה שהחפץ חיים זצ"ל, אבל צריך להתחיל בדרך זו, מה שהוא קיים כל חייו עלינו להשתמש קצת בזה. נראה לפני כל מעשה לחשוב אם הוא מתאים למאמר זה.

האחריות הזו שמוטלת על האדם אי אפשר לסלק לגמרי, על כולם החוב הזה, וכמו שאדם לא יעשה דבר שיזיק לו, תמיד ישתדל שיהי לו טוב, כך ישתדל תמיד לא רק שלא יתחלל שם שמים על ידו, אלא גם שיתאהב על ידו שם שמים.

ואפשר לכל אחד לעשות זאת, ראשית כל אחד יראה בעצמו שבכל הליכותיו יקדש שם שמים, אבל מלבד זאת כשרואה שחבירו אינו מתנהג כשורה צריך להוכיחו שמא ישמע לו ויחזור למוטב ולדרך הישר. ואם כל אחד יתנהג בדרך זו יתקדש שם שמים על ידו, ואם לא, ח"ו להיפך יגרם חלול ה'.

על כן צריך לראות שכל אחד ישתדל להשפיע על חביריו להורותם דרך התורה ולהוכיח, אבל כמובן ידאג גם על עצמו שכל מעשיו ודבוריו יהיו לקדש שם שמים כחפץ חיים זצ"ל, ועל ידו יתקרבו ויאהבו בני האדם את אביהם שבשמים, ויתקיים על ידו מקרא שכתוב ואהבת את ה' אלוך, וכדרשת חז"ל שיהא שם שמים מתאהב על ידיך. (פרי חיים 57)

ונשאר עמנו עוד דיו בקולמוס מדברי רבנו שליט"א אודות מרנא הח"ח ועוד חזון למועד

**להערות הארות, נא לפנות: keailtarog@gmail.com או ל 0527680034
או בת"ד 5397 ירושלים [לציין עבור כאיל תערוג]**

ישמח לב מבקשי ד'

חדש - יצא לאור !!

מזקנים אתבונן - חלק ד'

מדברי מרן בעל אילת השחר שליט"א

סובב והולך לבאר ולחזק ענין "השמחה במצוות" ובו שני כרכים

הדברים מובאים עם הוספות ומראי מקומות מהראשונים והאחרונים, וכן משולבים מעשים והנהגות ממרן שליט"א

ניתן להשיג במחיר מיוחד

לבירור נקודת מכירה 0504114100

לע"נ הרבנית חנה שטיינמן ע"ה בת מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א